

EL MONESTIR DE SANTA CLARA DE TORTOSA A LA LLUM D'UN INVENTARI DE L'ANY 1481

JOSEP ALANYÀ I ROIG¹
JOAN-HILARI MUÑOZ I SEBASTIÀ²

RESUM

El nostre article pretén fer una aproximació directa a la situació material del convent de santa Clara de la ciutat de Tortosa a finals de l'Edat Mitjana, a través de la transcripció i l'estudi d'un inventari de béns de l'any 1481. L'evolució històrica d'aquest monestir, documentat des de la segona meitat del segle XIII, presenta greus mancances a causa de la falta d'un arxiu propi, que documents com el que presentem ajuden a superar-les.

Paraules clau: Monestir de Santa Clara de Tortosa, inventari, any 1481.

1.- Introducció

El convent de clarisses és, sense cap mena de dubtes, la comunitat monàstica més antiga de la ciutat de Tortosa que actualment encara es manté en actiu. Malgrat no conèixer la data exacta en què fou fundat aquest cenobi, tots els indicis apunten que ho fou pels voltants de l'any 1267, amb monges provinents del monestir de santa Clara de Barcelona.³ La

1. Canonge i historiador. Director de l'Arxiu Històric Diocesà de Tortosa. Adreça electrònica: josepalanya@hotmail.com

2. Professor de Secundària a l'IES "Joaquín Bau" de Tortosa. Adreça electrònica: vinallop@terra.es

3. Anna ACUÑA i Antoni CONEJO. "Altres convents de clarisses", *L'art gòtic a Catalunya. Vol. 1. Catedrals, monestirs i altres edificis religiosos*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana 2002, 205-206.

seva fundació avançà en tres anys la del convent de frares menors de Morella, l'origen del qual trobem en la reunió dels jurats i prohoms de la vila, celebrada el 18 de març de 1270, on van determinar de nomenar una comissió que en nom del municipi baixés a València a demanar al rei Jaume I la seva influència davant l'orde de frares menors perquè alguns frares del convent de la ciutat del Túria pugessin a la capital dels Ports a fundar el nou convent.⁴

Tot i haver estat habitat ininterrompudament des de la segona meitat del segle XIII, excepte durant dos breus períodes a causa de conflictes bèl·lics⁵, el de Tortosa és un monestir del qual desconeixem en bona mesura la seva evolució històrica. Això és degut sobretot a que la comunitat no disposa d'un arxiu, ja que sembla ser que la seva documentació antiga, que havia estat traslladada a Barcelona per ser estudiada per un historiador franciscà, fou destruïda durant els fets de la Setmana Tràgica de l'any 1909.

Per tant, l'anàlisi de documents com el que tot seguit analitzarem, un inventari descriptiu d'aquest convent de l'any 1481, ens permet ampliar una mica les minses dades històriques que fins ara tenim d'aquest venerable cenobi tortosí.

2.- Anàlisi de l'inventari

El recull de béns del monestir de Santa Clara de Tortosa es conserva en forma d'esborrany (no es fa constar en cap lloc el preceptiu nom del notari receptor) a l'Arxiu Històric Diocesà de Tortosa.⁶

El document fou redactat entre els dies 7 i 8 de març de l'any 1481 a instàncies de l'abadessa Violant Icart, en el mateix moment d'accedir al seu càrrec en substitució de la seva antecessora sor Poll.⁷ La manca de documents coneguts d'aquest període del cenobi ens impedeix precisar més dades d'aquestes dues religioses, com ara el

4. Josep ALANYÀ i ROIG. Urbanisme i vida a la Morella medieval (s. XIII-XV), Morella: Ajuntament 2000, 197-233.

5. Entre els anys 1810-1811 i 1936-1958.

6. AHDTo. (Arxiu Històric Diocesà de Tortosa). Inventaris. Inventari del monestir de Santa Clara de Tortosa. Abadiat de Violant Icart. Any 1481.

7. AHDTo Inventaris. Inventari del monestir de Santa Clara de Tortosa. Abadiat de Violant Icart. Any 1481.

nom de la segona o els possibles lligams familiars de sor Violant amb Joan Icart, un donzell documentat a Tortosa a finals del segle XV i principis del següent, que va assolir el càrrec de la batllia d'aquesta ciutat.⁸

L'inventari descriu nou estances del monestir: la infermeria, una cambra sense determinar, la casa del cor, el "càrrec" (que tot sembla indicat que era la cuina), la cambra del capítol (segurament la sala capitular), el dormitori, la cambra de l'anterior abadessa, el cor de l'església i, finalment, la sagristia. En tots aquests àmbits es descriuen els objectes que conformaven els béns de la comunitat, deixant fora d'aquest recull segurament les propietats mobles de cada monja, en el cas que existissin.

Com que hi ha una gran diversitat d'elements recollits i descrits en aquest inventari, hem optat per tractar de forma individualitzada cadascun d'aquests nou àmbits diferenciats en el recull, assenyalant aquells objectes més interessants.

Començant per la **infermeria**, hem de dir que és la única estança que encara podem identificar amb certa precisió dintre de la disposició actual del monestir, ja que sembla correspondre al lloc conegut com a hostatgeria, transformada després de la guerra civil de 1936 en l'església de la comunitat⁹ (figures 2-4). En el moment de realitzar l'inventari, en aquesta habitació hi havia pal·lis de teles luxoses, destinats a cobrir la part davantera dels altars,¹⁰ ja que un d'ells fins i tot mostrava figures: «...*un ymage de la Verge Maria ab dos senyals de sol...*», a més de diferents peces de roba de llit, com ara coixins, traves-

8. Salvador-J. ROVIRA. *Els nobles de Tortosa (segle XVI)*. Tortosa: Consell Comarcal del Baix Ebre 1996, 137.

9. Anna ACUÑA i Antoni CONEJO. "Altres convents...", 206.

10. Eren els antipendis o frontals d'altar, que es posaven davant i als costats de la mesa de l'altar a fi que no se'n veiés l'estructura del seu suport. Els documents més antics distingien la paraula "pal·li" de la paraula "frontal", tingudes avui com a sinònimes. Hom ha deduït que el pal·li era un drap que tapava els costats de l'altar, mentre les tovalles sols cobrien el damunt. El frontal, com bé indica el seu nom, era la peça dels pal·lis que es posava davant l'altar i que, generalment, es presentava més treballada. És el cas del pal·li del nostre inventari, que mostrava "un ymage de la Verge Maria ab dos senyals de sol". Durant el període gòtic abunden els pal·lis fets de teles més o menys riques o brodats, però són encara rars els fets de fusta pintada o metall.

sers o traspontins (un tipus de matalàs prim).¹¹

A continuació d'aquest àmbit, l'inventari descriu el contingut d'una **cambra** del convent sense determinar-ne un nom concret.¹² En aquest lloc hi eren presents majoritàriament peces de roba destinades al culte diví, com ara dotze pal·lis: un de vellut carmesí, un de morat i deu de color blanc destinats als altars; dos mantells; quatre cortines blanques destinades al Monument del Dijous Sant; un frontal d'altar; a més d'altres objectes religiosos com ara "*...dos cofrenets en los quals havia diverses relíquies e més una capsa en la qual havia la canyella del braç de sants Agna...*". A part d'aquests objectes sacres n'hi havia d'altres destinats a usos profans, com eren les diverses tovalloles, tovallons, tovallons o llançols recollits.

La tercera estança descrita era "**la casa del cor**",¹³ on l'únic element a destacar era un estri destinat a fondre cera per fer candeles "*...un foguer de ferro engastat e tenintse ab lo trespol que servex a fer canelles de cera...*", a més d'altres objectes d'ús quotidià de la comunitat com dos matalassos o una taula de pi.

Proseguint la descripció del cenobi, el següent àmbit recollit en l'inventari era el "**càrcer**",¹⁴ que tal com ja hem apuntat anteriorment,

11. El traspontí, de l'italià *strapuntino*, era un marfegó o matalàs prim i petit. Moreira esmenta entre els objectes del parament de casa d'una núvia, "trespontins de parallofes" (Joan MOREIRA. *Del folklore tortosí*, Tortosa: 1934, 43).

12. Creiem que aquesta cambra sense nom era una estança destinada a guardar objectes d'ús poc freqüent, tant de l'aixovar litúrgic com d'ús profà. Venia a ser, doncs, un espai que, en part, complementava la sagristia. Per això hi trobem que s'hi guardaven igualment ornaments litúrgics i reliquiàries -tres lipsanoteques- com roba de taula i llit.

13. Cal no confondre la casa del cor amb el cor de l'església, on les monges recitaven l'ofici diví. Pels objectes que les monges hi tenien deduïm que era una estança destinada principalment a la fabricació de candeles de cera, que tant servien per a la lluminària dels altars com per a il·luminar el convent a les nits. Era, doncs, un obrador en el qual les religioses fabricaven alguns dels productes que consumien, com la cera i el pa per a les misses. El trespol on era engastat el foguer per fer ciris era un tipus de paviment obrat amb una mescla de pols feta de tests de ceràmica ben picats i calç viva, capaç de suportar l'alta temperatura del foc que fonia la cera.

14. No ens estranyarà el nom de càrcer donat a la cuina del monestir si tenim en compte que, quan alguna monja, novícia o professa, incomplia en algun punt la regla monacal, era punida, segons costum, amb una penitència que consistia principalment a fer un servei especial a la comunitat. Aquest servei era generalment realitzar tasques de cuina i neteja. Amb raó, doncs, la cuina podia dir-se "càrcer", del llatí "carcere".

sembla correspondre a la cuina de la comunitat, atenent a la tipologia dels estris descrits en aquell lloc: olles, perols, càntrirs, graelles, ferros de foc, ferros per rostir, esbromadores...

La sala capitular (identificada a l'inventari com "*la cambra del capítol*"¹⁵) fou el cinquè lloc visitat pel notari anònim autor del recull. Aquest lloc era, juntament amb l'església, el centre neuràlgic del cenobi ja que allí es reunien tots els membres de la comunitat per tractar els temes que sorgien a cada moment i afectaven al conjunt de monges. En aquest àmbit conventual hi destacava el reduït nombre d'objectes descrits (només vuit), però aquesta relativa sobrietat material quedava àmpliament compensada amb la presència en aquell lloc de dos interessants objectes artístics: d'una banda un "*oratori de la Pietat de Jesuchrist e de la Verge Maria*", o sigui, un petit retaule amb aquesta representació i, per altre costat, un "*...drap de pinzel de sanct Cristòffol vel...*", que correspondria a una imitació en pintura d'un tapís. Dintre d'aquest àmbit monacal també hi era present un element heràldic, possiblement d'una anterior abadessa, o d'una nissaga protectora de la comunitat: "*...un drap vermel ab senyal de leons e peres verdes pengat en la paret...*".

Tot seguit el notari encarregat de l'inventari va passar a descriure "*...l'armari hon són les coses de la segrestia cotidianes...*", en aquell lloc, tal com era d'esperar s'hi trobaven els elements necessaris per al culte en els dies no festius: una caixeta petita per a les hòsties,¹⁶ quatre mis-

15. La sala del Capítol era anomenada entre les comunitats de menorets franciscans la sala *De Profundis*, perquè, quan moria un membre de la comunitat, el seu cos era exposat en aquesta sala fins que era portat a l'església conventual per a les exèquies. La comunitat el vetllava tot recitant o cantant sencer l'Ofici de Difunts. A la sala *De Profundis* del convent de Sant Francesc de Morella s'han conservat restes interessants d'unes pintures al fresc, del segle XV, inspirades en el gravat del Mestre de les Banderoles, on apareixen la Roda de la Fortuna i la Dansa de la Mort entorn d'un cadàver transit, amb referències a la pesta negra i amb una explícita invitació a la consideració de la Mort enfront dels plaers de la Vida: "*Memento mori. Fui quod estis, eritis quod sum*". "Hon és lo teu tresor la és lo teu cor". "Morir, frares, nos cové: mas no sabets la hora: mas (...) viscam en di... / almenys un ora al dia: aquest món no pot durar: don me par ara finiran riqueses: ara fets conversió de mala vida" (Josep ALANYÀ i ROIG. *Urbanisme i vida...*, 217-229).

16. Creiem que és un cibori o pixis sense peu, en forma de sepulcre o capseta quadrangular amb coberta a quatre vessants i un petit pla al cim, del qual generalment sortia un espigó rematat amb creu. Aquesta era la forma més generalitzada de pixis en esglésies parroquials de pocs recursos i en els convents d'ordes mendicants durant els segles XIV i XV.

sals,¹⁷ un llibre de cant,¹⁸ un saltiri,¹⁹ dues casulles per a l'oficiant, una petita bacina “...per a aygua beneyta...”²⁰ i, també “...un ara trencat en una part...”²¹

17. Probablement eren exemplars del *Missale Dertosense (secundum morem et consuetudinem Dertosensis dioecesis)*, escrits en pergamí, que incloïen les misses pròpies de l'orde de Sant Francesc. Aquest tipus de missal venia encapçalat pel calendari del santoral litúrgic per als dotze mesos de l'any amb indicació, en tres columnes, a l'esquerra del full, del nombre auri, la lletra dominical i la calendació, i, a la línia central, la inscripció santoral i la indicació de la seva categoria litúrgica. El cicle del Temporal s'iniciava el diumenge I d'Advent i acabava amb la dominica XXIV *post octavas Pentecostes* i la *dominica sanctae Trinitatis*. Seguia amb el cicle de Nadal i Epifania; la pre-quaresma (diumenges de Septuagèsima, Sexagèsima, Quinquagèsima,) i la Quaresma (4 setmanes i la setmana de Passió), on cal destacar el dimecres de Cendra amb el ritus de la imposició de la cendra; la Setmana Santa, amb el Diumenge de Rams i la benedicció dels rams, el Dijous Sant amb la Cena del Senyor, Divendres Sant amb l'acció litúrgica de la lectura de la Passió segons sant Joan, oració universal, presentació i adoració de la santa Creu, el Dissabte Sant, amb el lucernari i benedicció del foc, l'eucologia i les lectures bíbliques, la benedicció de les fonts baptismals i l'eucaristia pasqual; el diumenge de Pasqua i el temps pasqual fins a la Pentecosta, amb les lletanies i la festa de l'Ascensió del Senyor. Entre el cicle del Temporal i el Propi dels Sants hi havia l'*Ordo Missae*, amb el cànon romà en lletra de mida gran, que s'iniciava al full dret i quedava encarat, plana a plana, amb una representació pictòrica del calvari; l'Ordre de la Missa anava precedit d'una oració preparatòria que el celebrant havia de recitar mentre es rentava les mans, seguida d'unes altres del papa Gregori que el sacerdot havia de recitar mentre es revestia dels ornaments sagrats. L'*Ordo Missae* començava pròpiament amb la confessió general i l'absolució, seguia amb unes apologies *ad introitum*, l'himne Gloria in excelsis, el Credo, una sèrie de prefacis (d'Advent, de Nadal, d'Epifania, de Pasqua, de l'Ascensió, de Pentecosta, de la Trinitat, d'Apòstols, de la Mare de Déu, de la Santa Creu i del prefaci ferial); seguia l'intonari dels prefacis, del *Pater noster*, de l'embolisme *Libera nos* i de l'*Ite missa est*. Després del cànon, ocupant la segona part del missal, hi havia el *Proprium Sanctorum*, que començava amb la missa de sant Esteve protomàrtir i acabava el dia de Nadal amb santa Anastàsia. A continuació hi havia el *Commune Sanctorum*, amb les misses per al comú dels sants (d'Apòstols, d'Evangelistes, d'un o més Màrtirs, d'un o més Confessors, Bisbes, Sacerdots o Laics, d'una o més Verges, de la Mare de Déu, de la Santa Creu); i finalment, la sèrie de misses votives (en acció de gràcies, pels malalts, pels vianants, per la pau, per a impetrar la pluja, missa de les cinc llagues de Jesucrist, per la unió de l'Església, per a qualsevol tribulació, etc.) i l'*Officium Mortuorum*, seguit de les misses per a les primeres i segones núpcies.

18. Llibre de cor que identifiquem amb un *Liber Antiphonarius*, Antifoner, que contenia les antífones que s'havien de cantar en l'ofici diví.

19. És el llibre de cor que conté els salms propis de les hores canòniques.

20. Perolet o caldereta d'aigua beneïta, que servia per aspergir amb l'hisop o salpaser, un mànec de fusta o de metall rematat per una espècie de pinzell fet de pèl.

21. L'ara era un altar portàtil, usat generalment abans de la pau constantiniana, que permetia mudar el lloc de la celebració eucarística. A l'edat mitjana, era usada pels bisbes, abats i altres preveres facultats en ocasió de pelegrinatge i, per això, anomenada *altare viatorum* i *tabula itineraria*. Consistia en una peça de marbre quadrangular, anomenada pedra sacra, d'una

El setè àmbit reconegut fou el **dormitori comunitari** de les monges on, contra el que era previsible, no es descriu ni un sol llit, sinó sobretot objectes relacionats amb el culte: un orgue petit²² i tres casulles, a més d'una caixa i un cofre. La presència en aquest àmbit d'aquests objectes litúrgics no és del tot clara, però podria correspondre a la necessitat de disposar d'un lloc no gaire fred durant els mesos de l'hivern per celebrar algunes cerimònies litúrgiques (per exemple les Matines) durant les hores nocturnes, les quals trobaven en el propi dormitori comunitari un lloc adient.

Tot seguit es va fer una inspecció de la **cambra abacial**, descrita encara amb el nom de l'antecessora de sor Violant Icart: "...*la cambra de la senyora sor Polla, olim abadessa...*". En aquest lloc hi havia sobretot elements relacionats amb el descans: un llit, una màrrega, un matalàs, cortines "...*fetes de broteria ab ozells...*"²³ i dues caixes buides per guardar-hi la roba.²⁴

superfície tal que almenys permetés encabir-hi al damunt la patena amb l'hòstia consagrada i el calze. Contenia relíquies de sants, una de les quals havia de ser d'un màrtir, i era consagrada pel bisbe. Era posada damunt una mesa d'altar de fusta, de pedra o d'obra, que no era consagrada. L'ara havia de ser de pedra natural, monolítica, sencera i no friable. Restava execrada en el cas de trencar-se notablement, que podia ser per la quantitat del trencament patit (si no permetia encabir-hi la patena i la major part del calze), pel lloc del trencament, això és si es trencava pel lloc de la unció amb el Crisma de la consagració, o per haver-ne extret les relíquies i violat el lloc on eren posades. Aquesta normativa canònica és encara avui vigent.

22. Orgue petit i portàtil, sovint representat en pintura i en escultura des del s. XII, en el qual es tocaven les teclès amb una mà mentre que amb l'altra es donava vent a la manxa. Sovint apareixen documentats com a "òrguens de coll". A diferència dels grans orgues o orgues majors, que eren fixos i ubicats a les esglésies, els orgues portàtils permetien portar-los d'un lloc a un altre i acompanyar el cant en les processons. Tot i que podria estranyar que en l'inventari d'un dormitori no figurés ni un sol llit, creiem que l'omissió s'explica per l'obvietat de l'existència dels llits, matalassos o màrregues i complements de roba i altres d'un llit medieval. Només que, com es pot observar, l'inventari que estudiem, tot apel·lant al sentit comú, no es revela exhaustiu.

23. Les cortines eren de "broteria", això és brodades. Els brodatats es feien amb metall d'or i plata i color de fils de seda policroms. El fil d'or era format d'un cap de seda blanquinós o groc ben torçat i cobert per una prima planxa de plata daurada enrotllada amb total regularitat. Els brodatats en color eren fets generalment amb fils de seda, sense excloure, però, el fil de llana i de lli tenyits, tots ells formats gairebé sempre d'un sol cap, més o menys gruixut i ben retorçat. Els ocells que apareixen brodatats ens remetent a la figura heràldica de les armes de l'abadessa Polla.

24. Caixes per guardar la roba de monja, dites per això "caixes de monja". Creiem que la caixa que figura documentada al dormitori era una d'aquestes caixes, obrades en

Els dos darrers àmbits que restaven per descriure corresponien al **cor de l'església** i a la **sagristia**. En el primer d'ells hi tenien un paper destacat els llibres litúrgics d'ús al cor: Breviaris amb el Propi dels Sants ("Santoral") i dels diumenges de l'any ("Dominical"), Martirologi, etc.

En la **sagristia** del monestir, hi destacaven sobretot els objectes tèxtils relacionats amb les cerimònies religioses, tant diferents peces de roba de teixits més o menys luxosos destinades als preveres encarregats de les misses, "...una casulla de drap blanch brodada de or ab ses dalmàtiques...", o les estoles i maniples; com les diverses peces de roba emprades en el guarniment dels altars (cortina per als altars, tovalloles de diferents mides, ...). També calia remarcar la presència en un armari "...de dos creus de cristall...", ja que una d'elles sembla que encara es conservava l'any 1935, quan el prevere morellà Manuel Milian Boix, la va veure mentre estava fent el seu *Inventario Monumental Dertosense* per encàrrec del bisbe Félix Bilbao: "*Cruz de cristal de roca. Convento de santa Clara. Consta de 22 piezas de cristal de roca; mide 61 x 36 cm. Siglo XVI?. Mérito artístico notable*"²⁵

3.- Transcripció del document

1481, març, 7. Tortosa

Inventari de béns del monestir de santa Clara de la ciutat de Tortosa.

AHDTo. Inventaris. Inventari del monestir de Santa Clara de Tortosa. Abadiat de Violant Icart. Any 1481.

Inventarium factum de bonis et rebus monasterii sancte Clare Dertusae acceptis a reverenda domina Yolante Ycarda eiusdem monasterii abbatissa in inicio regiminis abbatie.

Die mercurii VII novembris anno LXXXI

fusta, de forma prismàtica i de dimensions relativament grans, on podien guardar-se les peces de roba interior i, desplegats, els hàbits monacals.

25. Manuel MILIAN. *Inventario Monumental Dertosense*. (Palanques, 1935). Hem emprat la còpia mecanoscrita que es conserva a l'AHDTo.

En la infermeria

Primo, un palli de domàs²⁶ vert forrat de tella vermella ab son frontal semblant.

Ítem, un altre palli de domàs blanch ab un ymage de la Verge Maria ab dos senyals de sol, forrats de tella vermella.

Ítem, una caxa planera en que staven los dits dos palis.

Ítem, en una cambra foren atrobades les coses següents:

Primo, una caxa vella en la qual eren les coses següents:

Ítem, una palli de vellut²⁷ quarmesí forrat de tella vermella.

Ítem, un mantell de la Verge Maria forrat de domàs blanch e vermell.

Ítem, un barret de broquat²⁸ vert e de domàs morat.

Ítem, altre barret de quarmesí ab perles.

Ítem, un mantell blanch e morat del (...)

Ítem, un palli de vellut morat (...) flors de lis de or.

Ítem, quatre cortines blanques de fil en púa²⁹ ab listes de seda de grana per al monument.

Ítem, una tovallola vermella de seda.

Ítem, altra verda de seda.

Ítem, una tovallola de fill en púa ab floquadura blava, groga e morada.

Ítem, una tovallola de riso molt prima e (...) ³⁰

Ítem, una tovallola brodada de seda vermella e verda ab alguns senyals grochs.

26. Teixit de seda o de cotó que presenta dibuixos en què, pel diferent lligat, la roba és brillant en uns indrets i sense brillantor en altres. Aquesta tela era emprada especialment com a cortina en les esglésies en dies de festa i usada per confeccionar ornaments litúrgics.

27. Teixit de pelfa, amb pèl tallat o arista, de seda, llana, cotó o altra fibra, i d'aspecte llis, abordonat o mostrejat.

28. Teixit de seda amb or o argent.

29. La tela de fil en pua era un brodat de cadeneta teixit amb una agulla que s'anomenava pua.

30. Tovallola obrada amb un teixit en el qual un segon ordit forma baguetes o anelles de pèl més o menys rectes o inclinades sobre el fons d'aquell, molt atapèides i curtes en els velluts arissats i més llargues i aclarides en teixits d'ús domèstic com les tovalloles russes.

Ítem, sis tovalloles de diverses maneres.
 Ítem, deu palis blanchs per als altars.
 Ítem, vintiquatre tovalles de diverses maneres.
 Ítem, nou camís³¹ entre bons, comunals e dolents.
 Ítem, un frontal per als altars de tella ab seda morada scur.
 Ítem, un collar de vergueta³² tenada ab argenteria.
 Ítem, una caixa en que dins aquella havia tres tovalloles de seda.
 Ítem, una caixeta ab pany y clau buyda.
 Ítem, dos cofrenets en los quals havia diverses relíquies e més una capsa en la qual havia la canyella del braç de sancta Agna.

Ítem, en la mateixa cambra fonch atrobada altra caixa en la qual havia les coses següents:

Ítem, un parell de llançols de tres telles.
 Ítem, un parell de coxins cuberts de drap de li ab randes blanques.
 Ítem, tres tovalloles de li.
 Ítem, deu coixineres de drap prim.
 Ítem, nou tovalles scaquades de diverses maneres.
 Ítem, dos torcaboques e tres tovalons e quatre torcaboques e una peça de tovallons
 Ítem, quatre canes de tovallons en peça de li.
 Ítem, tres peces de tovalles que quasi quiscuna peça tira quatre palms.
 Ítem, un parell de lançols de li.
 Ítem, un cubertor de (?) basta de tella blava e blanca
 Ítem, sis vànoves primes oldanes³³
 Ítem, una catiffa de diverses maneres de color de larch de dotze palms.

Testes fuerunt magnificus Joannes Jordà minor natu vicarius civitatis Dertuse et Antonius Cavall.

31. Albes, dites també “camits” o “camises romanes”, obrades de lli o, en les peces més riques per a les festes, obrades de tela d’Alemanya, de Bretanya o d’Holanda.

32. Trenat fet amb barreta prima de metall.

33. Gastades per l’ús.

Die jovis intus VIII novembris anno predicto LXXXI° en lo carçer del monestir foren atrobades les coses següents:

Primo, una caldera de aram ab ses anses.

En la casa del cor:

Primo, un matalaff blanch de canemaç³⁴ la cuberta e sotana axí matex blancha.

Ítem, altre matalaff molt usat la cuberta de fustani³⁵ blau e blanch ab la sotana de cànem blau.

Ítem, una taula de pi vella ab sos petges.

Ítem, un foguer de ferro engastat e tenintse ab lo trespol que serveix a fer canelles de cera.

Ítem, un drap de ras³⁶ vel ab flors de li grogues quadrat.

Ítem, una catiffa vella ab senyals de leons.

Ítem, una conqua vella

Ítem, una taula vella entorn clavada ab sos petges.

Ítem, en lo desus dit càrrec foren atrobades les coses següents:

Primo, quatre olles de quoure.

Ítem, altra olla de coure xiqua.

Ítem, un perol de aram.

Ítem, una paella de aram gran

Ítem, una quabertora de ferre

Ítem, dos colfadors de aram.³⁷

Ítem, un canteret de aram

Ítem, dos altres cànters de aram

Ítem, un perol de aram gran ab ses anses.

Ítem, altre perol de aram.

Ítem, una perolla de aram.

Ítem, altre perol de aram.

34. Roba feta d'estopa de cànem.

35. Teixit de cotó, gruixut, que solia ésser pelut per una cara i servia per a folros, matalassos, coixins, gipons, robes litúrgiques i altres.

36. Drap d'Arràs, teixit de seda, procedent de la ciutat d'Arràs, del nord de França. Tapís.

37. Escalfadors.

Ítem, una quaça³⁸ de aram ab mà de ferre.
 Ítem, dues graelles de ferre.
 Ítem, dos bacines de aram per lavar los peus lo Digous Sant.
 Ítem, un rol de ferre.
 Ítem, una caldera de aram de tenuda de deu cànters.
 Ítem, dues sbromadores de ferro e una giradora.
 Ítem, una canterella de aram ab sos brochs ab cadena de ferre.
 Ítem, un ast de ferre.
 Ítem, dos cerquapous.
 Ítem, una garbell de sporguar calç.
 Ítem, altre cànter de aram.
 Ítem, dos ferros grans de rostir.
 Ítem, dos altres ferros de cuyna.
 Ítem, dos ferros de cuynar grans.
 Ítem, una tallador de fust gran.
 Ítem, una sbromadora de ferro gran.

En la cambra del capítol

Primo, un oratori de la Pietat de Jesuchrist e de la Verge Maria.
 Ítem, un drap de pinzel de sanct Cristòffol vel.
 Ítem, una cobre atzembla blava e vermella entorn.
 Ítem, altra cobre atzembla de vies grogues e vermelles.
 Ítem, un matalaff de canemaç de lana de boch.
 Ítem, un drap vermel ab senyal de leons e peres verdes pengat en la paret.
 Ítem, una caxa vella ab pany e clau de noguer la vora clavada de dos en dos claus.
 Ítem, un foguer de ferre clavat ab ses anelles.

En l'armari hon són les coses de la segrestia cotidianes:

Primo, una caxeta sens cubertor per a les òsties.
 Ítem, dos misals ab cubertes de li.³⁹

38. Cassa. Estri compost d'un recipient de metall, relativament profund, unit a un mànec llarg, que serveix per a treure matèria líquida o semilíquida i transportar-la a un altre lloc.

39. Fundes de lli, amb les quals era protegit i ornat el llibre litúrgic. Les fundes podien ser d'una altra roba o d'argent, coure i esmalts.

Ítem, altre missal petit.

Ítem, altre missalet portàtil.

Ítem, un libre de cant portàtil.

Ítem, un canivet petit.

Ítem, un strig⁴⁰ de calçers sens cubertor vermell.

Ítem, un vestiment per ha dir missa era la casula de tela vermella

Ítem, altre vestiment de tela vermell era la casulla de tela blava.

Ítem, una bacineta petita per aygua benyta.

Ítem, un saltiri cubert de blanch.

Ítem, un ara trencat en la una part.

En la desús dita infirmeria:

Primo, en una gran caxa foren trobats onze lançols de diverses sorts.

Ítem, tres draps barrats fets de diverses maneres.

Ítem, altra caxa vella en la qual havia un cubertor de bastà⁴¹ blanch.

Ítem, tres coxins de fluxel.⁴²

Ítem, un traveser ab la cuberta blancha ple de ploma.

Ítem, un coxí cubert de seda.

Ítem, altre coxí de ploma ab cuberta verda.

Ítem, altra caxa vella buyda.

Ítem, dos trespontins e un traveser.

En lo dormidor:

Primo, un orgue petit ab guarniment de roure.

Ítem, un cofre vell barrat de ferre en lo qual eren les coses següents:

Ítem, una caxa de carmesí forrada de tela vermella ab un botó de perles menudes.

Ítem, una casulla de vellut blau⁴³ ab flors de li daurades forrada de tela vermella.

40. Estoig.

41. Basta. Fils d'ordit o trama de llargària lliure, originada per un cert nombre de punts d'encreuament iguals i consecutius.

42. Fluxell. Pelussa fina o plomissó d'ocells.

43. El color blau, en la litúrgia, és el propi de la festa de la Concepció Immaculada de Maria, el 8 de desembre, misteri i festa defensats i celebrats per la família franciscana. Sobre el tema, Cfr. Josep ALANYÀ i ROIG. *Culte a la Puríssima al bisbat de Tortosa (s. XIII-XXI)*. Capítol Catedral de Tortosa. Altés arts gràfiques, s.l., L'Hospitalet de Llobregat: 2007.

Ítem, una casulla blava brodada de or ab ses dalmàtiques.
 Ítem, altra casulla de seda brodada blanca ab ses dalmàtiques.

En la cambra de la senyora sor Polla olim abadessa:

Ítem, cinch peces de cortines petites fetes de broteria ab ozells.
 Ítem, quatre barres de les dites cortines.
 Ítem, un lit de posts que són sis posts ab sos banchs.
 Ítem, una màrfega francesa.⁴⁴
 Ítem, un matalaff de fustany barrat de blau e blanch ab la sotana de fustany de canemaç blau.
 Ítem, una caxeta petita ab pany clavada de claus de dos en dos.
 Ítem, una caixa de pi sens pany.
 Ítem, una escala.

En lo cor de la sglésia:

Primo, dos libres lo hun Santoral e l'altre Dominical cubert de sarzil blanch
 Ítem, dos capitollers.⁴⁵
 Ítem, un libre appellat Letari, àlias Martilogi.
 Ítem, un Saltiri cubert de blanch.
 Ítem, un libre notat del offici de sanct Antoni.⁴⁶
 Ítem, un Breviari de pregamí cubert de blanch.
 Ítem, altre libre ab cubertes blanques.
 Ítem, dos libres Santorals,⁴⁷ lo hu Lectioner e l'altre Responser.
 Ítem, dos altres libres Dominicals,⁴⁸ lo hu Lectioner lo atre Responser.
 Ítem, una catiffa per a davant l'altar del cor.⁴⁹

44. Tela farcida de palla per a servir de matalàs.

45. El capitoller era el libre on eren col·leccionades les lleis o ordenacions de la comunitat.

46. Entenem que és l'ofici de sant Antoni de Pàdua, frare menoret.

47. *Proprium Sanctorum* de l'ofici diví i del missal. El leccioner o leccionari contenia les epístoles i evangelis. El responser, els responsoris o salms responsorials.

48. Cicle del Temporal. Diumenges i festes dels diferents temps litúrgics.

49. Pensem que hi havia un altar al mig del cor, que serviria potser per als dies no festius. L'altar major, doncs, serviria per als diumenges i les festes de precepte.

En la segrestia del dit monestir:

Primo, una creu en la qual era lo crucifixi.

Ítem, sis palis e sis frontals de diverses maneres e collors.

Ítem, dues casules de girasol be oldanes.⁵⁰

Ítem, una casulla de drap blanca brodada de or ab ses dalmàtiques.

Ítem, una casula de seda vermella

Ítem, altra vermella.

Ítem, altra de tella blava.

Ítem, una caxeta antiga de noguer en la qual havia les coses següents ab tots los compliments de morts per prevere, diacha, sotsdiacha e capa e pali de seda negra.⁵¹

Ítem, dues casulles de cotonina⁵² blanca.

Ítem, cinch brandoneres.

Ítem, un coffre molt gran en que dins aquell foren trobades les coses següents:

Ítem, deu sobrepelliços entre xichs e grans.

Ítem, tres camís.

Ítem, una cortina de fil en pua ab anelletes que servex per als altars.⁵³

Ítem, onze tovalloles entre xiques e grans.

Ítem, set tovalloletes per als càlzers.⁵⁴

Ítem, set àmits.⁵⁵

Ítem, tres maniples e dues stoles blanques.

Ítem, una stola de color morat scur de seda.

50. Roba fina teixida amb fils de diversos colors.

51. Tern litúrgic complet amb els complements d'altar.

52. Tela grossera de cotó, teixida a l'encordillada.

53. Creiem que és la cortina que hom posava davant els altars per a ocultar-los durant el temps de Passió i la Setmana Santa.

54. Purificadors.

55. Tela blanca quadrada que es lliga amb toques pels pits i per la cinta i cobreix l'esquena del sacerdot per davall els ornaments de celebrar la missa. Durant el període gòtic l'àmit no canvià la disposició tradicional i s'ornamentava amb paraments de més o menys riquesa, brodats o teixits, amb imatges, motius ornamentals i fins i tot amb pedreria, posats de manera que sortissin pel coll un cop es portava l'alba, i venien a formar una espècie de collaret que es cordava amb un gafet.

Ítem, un maniple de semblant color.
 Ítem, una stola vermella e maniple.
 Ítem, set mantellets entre los de la Maria e del Jesús.⁵⁶
 Ítem, altra caxa en la qual havia brandons.
 Ítem, en un armari en que havia dos creus de crestal.
 Ítem, quatre draps que són per a les foses.⁵⁷
 Ítem, una baçina.

Testes Antonius Cavall scriptor et Georgius Joan parator pannorum iam habitatores Dertusae.

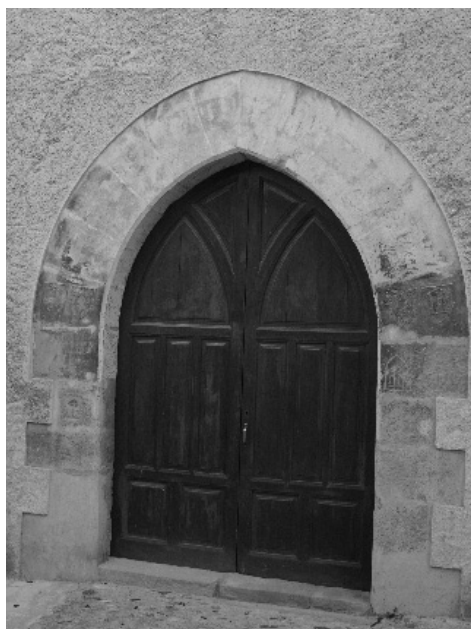
56. Entenem que els mantellets eren peces de vestir per a les imatges del Nen Jesús i de la Verge Maria. Era costum bastant generalitzat entre els monestirs femenins de vestir amb un mantell les imatges de la Mare de Déu, del Nen Jesús i dels sants. Així les monges materialitzaven els sentiments de devoció.

57. Llenços d'amortallar el cadàver, anomenats mortalles. Eren llençols o vestidures, generalment de lli, amb què eren embolicats els cadàvers per a ser soterrats. Segons el costum general de l'època i el propi dels ordes mendicants, les esglésies i els convents disposaven d'un baiard comú amb el qual els cadàvers, ja embolicats en la mortalla, eren portats al fossar; un cop allí, davant la fossa oberta, el cos del difunt era inhumat només cobert amb la mortalla. De mortalles, n'hi havia sempre algunes en reserva i a punt per als casos que poguessin necessitar-se. Al convent de Santa Clara n'hi havia quatre, una bona proporció per al nombre de monges que aleshores hi devia haver.

*Figura 1: Façana del convent de santa Clara de Tortosa
(foto Joan-Hilari Muñoz).*

*Figura 2: Porta de l'antiga infermeria del convent, actual església
(foto Joan-Hilari Muñoz).*

*figura 3: Element heràldic gravat a la porta de l'antiga infermeria
(foto Joan-Hilari Muñoz).*

*figura 4: Element heràldic gravat a la porta de l'antiga infermeria
(foto Joan-Hilari Muñoz).*

figura 5: Porta d'accés al claustre del convent (foto Joan-Hilari Muñoz).

figura 6: Element heràldic gravat a la porta del cenobi (foto Joan-Hilari Muñoz).

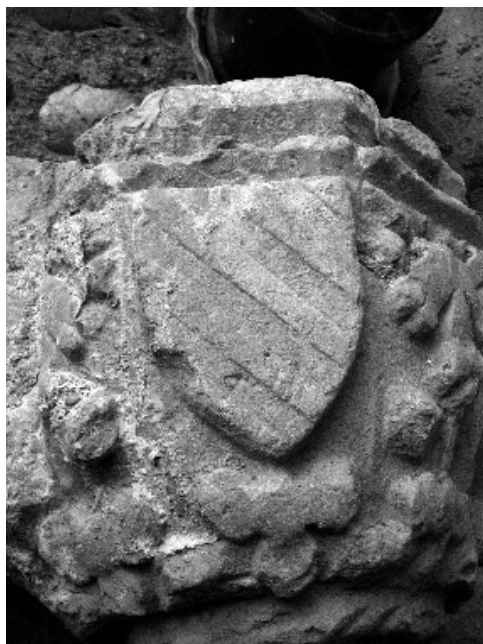
figura 7: Claustre (foto Joan-Hilari Muñoz).

figura 8: Porta d'accés a una antiga dependència (avui en ruïnes) del convent (foto Joan-Hilari Muñoz).

figura 9: Pica beneitera en pedra del convent (foto Joan-Hilari Muñoz).

figura 10: Detall heràldic de la pica beneitera del convent (foto Joan-Hilari Muñoz).

figura 11: Creu gòtica d'aram que es conservà al convent de santa Clara de Tortosa fins l'any 1936 (foto Borrell - Arxiu comarcal de les Terres de l'Ebre).

figura 12: Creu gòtica d'argent que es conservà al convent de santa Clara de Tortosa fins l'any 1936 (foto Borrell - Arxiu comarcal de les Terres de l'Ebre).